Magyarország és az ASEAN-országok külgazdasági kapcsolatai, különös tekintettel az agrártermékek kereskedelmére

Kozár László – Neszmélyi György Iván

Kulcsszavak: Délkelet-Ázsia, regionális integráció, keleti nyitás, agrár-külkereskedelem.
JEL-kód: Q17, R11, N75.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A jelen tanulmány szerzői az ASEAN-régió államai között fél évszázada megkezdődött gazdasági integrációs folyamat fejlődésének rövid áttekintésén túl a Magyarország és az ASEAN közötti kapcsolatok gazdasági, társadalmi és politikai vonatkozásainak elemző feltárására vállalkoztak. A kutatási téma aktualitását alátámasztja, hogy a Kormány megkülönböztetett fontosságot tulajdonít az ázsiai gazdaságokkal történő külgazdasági kapcsolatok erősítésének. Ezt a szándékot fejezi ki a 2012-ben megfogalmazott ún. keleti nyitás külgazdasági stratégiája, ám ez a hazai külkereskedelmi statisztika adatainak tükrében egyelőre nem látszik kiugróan sikeresnek.

Mivel meggyőződésünk, hogy a fokozottabb keleti nyitás gondolata Magyarország gazdasági érdekei szempontjából mindenképpen pozitív, fontos és kívánatos irány, úgy gondoljuk, hogy az eddigi visszafogott eredmények hátterében elsősorban a célországok piaci mechanizmusai, a helyi ellátási lánc szereplői és a potenciális partnerek nem kellő ismerete áll. Úgy gondoljuk, hogy a magyar külgazdasági törekvések eredményesebbé tételéhez a helyi sajátosságok, beleértve az adott célpiacokon felmerülő tényleges kereslet alaposabb vizsgálatára, megismerésére van szükség. Mindez nemcsak az ázsiai „nagyokra" – mint Kína, India, Japán –, hanem a náluk kisebb, de népesség és gazdasági teljesítmény tekintetében – összességében – egy további gazdasági nagyhatalom mutatóit magáénak tudó ASEAN-országokra is érvényes.

A tíz délkelet-ázsiai ország alkotta tömörülés ráadásul szintén gyorsan fejlődik, világgazdasági súlya növekszik. Az ASEAN-régióban zajló dinamikus gazdasági és társadalmi fejlődés – és ezzel párhuzamosan a növekvő fizetőképes kereslet – elvben ösztönzően hathat a magyar vállalkozásokra is. A gyakorlatban azonban még mindig meglehetősen kevés magyar vállalkozás kész és képes a régió országainak piacára belépni és ott hosszabb távon is eredményesen működni.

Ismert tény, hogy a rendszerváltozás óta a magyar külkereskedelem erősen, talán túlzottan is erősen koncentrált az EU-tagországok irányában. Az ASEAN-országok értelemszerűen már csak a földrajzi távolság miatt sem válhatnak az uniós piac alternatívájává, ugyanakkor segíthetik e túlzott koncentráció bizonyos fokú oldását és pótlólagos lehetőségeket nyújtanának a magyar áruk és még inkább a magyar szolgáltatások, illetve know-how exportjának.

Az ASEAN-régió részesedése a teljes magyar külkereskedelmi forgalmon belül ma igen kicsi, ráadásul a külkereskedelmi forgalmi számadatok alapján Magyarország számára ez a térség inkább importforrást, mint exportpiacot jelent. Önmagában nem tekinthető problémának, ha az import összege meghaladja az exportét ebben a

relációban, ez csupán annyit jelent, hogy más országok beszállítói helyett érdemesebb ezekből az országokból vásárolni.

Mindez nagyjában-egészében vonatkozik az agrár-külkereskedelem szűkebb területére is: Magyarország számos olyan terméket szerez be az ASEAN-országokból, amelyek éghajlati vagy más okok miatt nem állíthatók elő belföldön vagy akár Európában (fűszerek, déligyümölcsök stb.). A régió nyilvánvalóan nem lehet hosszú távon sem a magyar agrárexport fő célpiaca, ugyanakkor a jelenlegi forgalom növelésére, a kapcsolatok ezen a területen való bővítésére még bőven adódna mozgástér. Erre lehet egy jó példa a tanulmány utolsó fejezetében Vietnám vonatkozásában felvázolt lehetőség.

Az ASEAN-országok többségével ellentétben a magyar–vietnámi politikai és külgazdasági kapcsolatok nem a rendszerváltozás idején kezdődtek, hanem sokkal korábbra nyúlnak vissza.

Ennek potenciális előnyeit – a Magyarországon végzett vietnámi szakemberek kapcsolati tőkéjét, szimpátiáját, a magyar agrártermékek és technológiák, valamint az agrárium területén elért kutatási-fejlesztési eredményeink jó hírét – az utóbbi két-három évtizedben magyar részről nem sikerült megfelelően kamatoztatni. Vietnám, bár politikai berendezkedése még mindig szocialista, ám gazdaságfejlesztési stratégiája, gazdaságpolitikája egyre inkább piacgazdasági alapokon áll. A kilencvenmilliós ország gyorsan és igen eredményesen fejlődik, hiba lenne az ebből adódó lehetőségeket kihasználatlanul hagyni.

BEVEZETÉS

Ötven évvel ezelőtt, 1967. augusztus 8-án öt délkelet-ázsiai ország (a Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia, Szingapúr és Thaiföld) aláírta a Bangkoki Deklarációt, amely nyomán létrejött a *Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szervezete* (ASEAN). A szervezet időközben további öt országgal bővült: Brunei 1984-ben, Vietnám 1995-ben, Laosz és Mianmar (Burma) 1997-ben, végül Kambodzsa 1999-ben csatlakozott, így az ASEAN tíztagúra bővült.

Az ASEAN, a világgazdaság egyik leggyorsabban fejlődő régiójaként, az utóbbi évtizedek gazdasági-pénzügyi válságai ellenére képes volt megőrizni pozícióját. Az ASEAN már 1992-től kezdődően szabadkereskedelmi övezet létrehozását irányozta elő tagjai között AFTA (*ASEAN Free Trade Area,* ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet) néven, ám e nagyratörő elképzeléssel szemben sokáig nem tudott számottevő sikereket felmutatni a belső gazdasági együttműködés területén. Külső gazdasági kapcsolataikat tekintve viszont az utóbbi fél évszázad során az ASEAN-országok (legalábbis azok többsége) gazdasági sikertörténetet mondhat magáénak. A látványos gazdasági növekedési mutatók (lásd *1. táblázat*) gazdasági elemzők szerint az elkövetkező években is fennmaradnak. A tagországok ma összesen nagyjából 622 milliós lakosságának a jövőben erősödő fogyasztói kereslete önmagában is előrevetíti a további gazdasági növekedés esélyét. Az ASEAN-országok lakossága meghaladja az Európai Unióét, valamint az Egyesült Államokét, és Kína, illetve India után a világ harmadik legnagyobb piaca. Az ASEAN tehát gyorsan növekvő és ígéretes régió, amely teljes (külső és belső) kereskedelmének értéke 2007 és 2017 között egybillió USA-dollárral növekedett. Az ASEAN-országokba emellett jelentős összegű külföldi működő tőke is érkezett, 2014-ben 136 milliárd USD, amely abban az évben a világ összes FDI-forgalmának[1] 11%-át tette ki, míg 2007-ben ez utóbbi arány csupán 5% volt.

[1] FDI: *Foreign Direct Investment,* külföldi működőtőke-befektetés.

A délkelet-ázsiai térség gazdasági integrációs folyamatának legutóbbi mérföldköve az *ASEAN Gazdasági Közösség* (AEC) 2015. december 31-i megalapítása volt, amely négy, egymással összefüggő és egymást kölcsönösen erősítő alappillérre épül: *a)* egységes piac és termelési alap; *(b)* magasan versenyképes gazdasági térség; *(c)* igazságos, méltányos gazdasági fejlődés régiója; *(d)* a világgazdaságba teljes mértékben integrálódott térség.

Az ASEAN tehát mára egy magasan versenyképes gazdasági régiót alkot, amelynek összesített GDP-je 2,6 billió USD volt 2014-ben, ezzel az ASEAN a világ hetedik, Ázsián belül a harmadik legnagyobb gazdasági térsége. Az ASEAN Gazdasági Közösség létrehozása egy olyan dinamikus folyamat, amely feltételezi és igényli a régió napi szintű „újrafelfedezését" a folyamatosan változó világgazdaságon belül. Ezt a célt, az ASEAN gazdasági integrációját kívánja szolgálni az „AEC Blueprint 2025" program a 2016 és 2025 közötti időszak során (*Fact Sheet on ASEAN Economic Community, 2015*).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A jelen tanulmányban az ASEAN-régió fejlődésének, továbbá a Magyarország és az ASEAN közötti kapcsolatok gazdasági, társadalmi és politikai vonatkozásainak leíró-elemző feltárását döntően szekunder kutatási eredmények (szakirodalmi források, adatbázisok) feldolgozása révén végeztük el. Fontos momentum ugyanakkor, hogy mindkét szerző aktívan tevékenykedik/tevékenykedett egyes ASEAN-országok és Magyarország gazdasági és politikai kapcsolatainak fejlesztésében, így közvetlen, személyes tapasztalataik is hozzájárulást jelentettek a tanulmány következtetéseinek megfogalmazásához.

A tanulmány során az *Agrárgazdasági Kutató Intézet* (AKI), illetve a *Központi Statisztikai Hivatal* (KSH) adatbázisát használtuk fel, a vietnámi termelési adatok a *FAO* és a vietnámi Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (*Ministry of Agriculture and Rural Development,* MARD) által, míg a termékek áradatai az *ICE,* a *NASDAQ,* az *IG UK* és a *CME Group*

1. táblázat

Az ASEAN és 10 tagállamának legfontosabb gazdasági adatai, 2013

	Gazdaság mérete, milliárd USD	Népesség, millió fő	Egy főre jutó GDP, USD	Az éves gazdasági növekedés várható tendenciája, reál GDP 2013–2018, %
ASEAN	2 397,54	625,31	3 770	5,64
Brunei	16,18	0,42	38 760	3,10
Kambodzsa	16,20	15,14	1 070	7,44
Indonézia	868,35	250,80	3 460	6,18
Laosz	11,00	6,78	1 620	7,35
Malajzia	313,16	29,72	10 538	5,64
Mianmar	44,85	61,95	724	7,06
Fülöp-szigetek	272,07	98,39	2 770	5,94
Szingapúr	297,94	5,40	55 183	4,76
Thaiföld	387,25	67,01	5 780	4,49
Vietnám	170,55	89,71	1 901	6,38

Forrás: Jacob (2015) az Economist Intelligence Unit 2013. évi adatai alapján

által publikáltakból származnak. Az agrár-külkereskedelem forgalmi számadatainak meghatározásánál – az AKI munkatársaival történt egyeztetést követően – a jelenlegi magyar kereskedelemstatisztikai osztályok közül a következőket összegeztük: I. Élőállatok, állati termékek (01–05); II. Növényi termékek (06–14); III. Állati és növényi zsiradék, olaj és viasz (15); valamint IV. Élelmiszerek, italok és dohányáru (16–24). Ez az osztályozás nem foglal magában bizonyos árucikkeket, például különféle nyersanyagokat, amelyek lehetnek mezőgazdasági vagy ásványi eredetűek, a statisztikai rendszer nem különíti el élesen ezeket egymástól.

Ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy az említett négy áruosztályt érintő aggregált forgalmi adatok megfelelően tükrözik a relációval folytatott agrár-külkereskedelem tényleges nagyságát és trendjét.

A KÜLKERESKEDELEM FŐ IRÁNYAI

Magyarország kapcsolatai néhány, az ASEAN-régióban lévő országgal már az 1950-es, 1960-as években kialakultak. Ezek között elsősorban Vietnámmal, illetve az egykor szintén szocialista orientációjú Laosszal és Kambodzsával épült ki viszonylag széles partneri együttműködés. A gazdasági, illetve a politikai kapcsolatépítésben azonban nem elsősorban a nemzeti érdekek, hanem inkább az egykori szocialista blokk, illetve a Szovjetunió érdekei voltak meghatározók. Indonéziával szintén már az 1950-es években létrejöttek a kétoldalú kapcsolatok, ezt azonban 1965-től számottevően visszavetették az indonéziai belső politikai változások. Az egykori sajátos, magát szocialistának nevező burmai rendszerrel szintén léteztek – igaz minimális szinten – kétoldalú gazdasági kapcsolatok, nagyjából az 1980-as évek végéig, majd az országban hatalomra került katonai junta, illetve az országot elszigetelő nemzetközi politika következtében a kétoldalú kapcsolatok jelenleg is alacsony szintűek Mianmarral. Az előbbiekhez képest Thaifölddel, Malajziával és Szingapúrral jóval később, az 1980-as években, majd intenzívebb formában a rendszerváltozás után épültek ki a kétoldalú kapcsolatok. Bruneivel 1992-ben került sor a diplomáciai kapcsolatok felvételére, de számottevőnek mondható kétoldalú gazdasági, kereskedelmi vagy befektetői kapcsolatok mindeddig nem alakultak ki.

Jelen tanulmány célja, hogy ráirányítsa a gazdasági szereplők és gazdaságpolitikai döntéshozók figyelmét az ázsiai, azon belül az ASEAN-régió fontosságára, amely az igen erősen EU-orientált magyar külkereskedelem piacai diverzifikálása szempontjából komoly potenciált képvisel. A teljes magyar export közel négyötöde (79,2%-a) irányult az EU tagországaiba 2015-ben, és a teljes magyar import bő háromnegyede (76,5%-a) származott az EU-ból. Ugyanebben az évben az ázsiai országok – benne Kína, India, Japán, az ASEAN-tagok és más országok – összesen 5,7%-ban részesedtek a magyar exportból, míg a magyar import 12,8%-a származott Ázsiából (*Külkereskedelem 2015*). A téma aktualitását erősíti, hogy a szerzők szándéka, célja egybeesik a magyar kormány szándékával, amely a közelmúltban hirdette meg az ún. *keleti,* majd a *déli nyitás stratégiáját,* amelynek célja a gazdasági kapcsolatok erősítése, illetve a magyar export növelése az ázsiai, szubszaharai afrikai, illetve latin-amerikai országok irányába.

A téma megközelítése során elsőként a vizsgált térség országaival folyó magyar külkereskedelem számadatait hasonlítottuk össze a teljes magyar külkereskedelmi forgalommal, különválasztva a forgalom export-, illetve importoldalának adatait (*2. és 3. táblázat*). Tanulmányunkban a 2010–2015. évek adatait vettük figyelembe. Az adatok vizsgálata során egyértelműen látszik, hogy az ASEAN-térség csekély részarányt képvisel a magyar külkereskedelem teljes forgalmából. Trendjét illetően

nehéz lenne egyértelmű és egyenes tendenciákról beszélni, de az adatok ránézésre is azt mutatják, hogy ezen időszak alatt az ASEAN-régió és Magyarország forgalma csökkenő-stagnáló: 2010 óta a teljes magyar export minden évben meghaladta a 2010. évi 94,7 milliárd USD szintet, a rekordév 2014 volt (112,5 milliárd USD). Ehhez képest az ASEAN-országokba irányuló magyar export 2010-ben 950,7 millió USD volt, ez ugyan 2011-re jelentősen növekedett (közel 1,4 milliárd USD-ra), ám az ezt követő években a 2010. évi szintet sem érte el és fokozatosan csökkenő tendenciát mutat.

Az egyes ASEAN-tagországok adatait megvizsgálva már jobban látható, hogy a régióba irányuló magyar export csökkenése elsősorban a Szingapúrba, Thaiföldre és Malajziába irányuló magyar kivitel visszaesésével magyarázható. Mianmar és Brunei esetében a magyar export valamelyest ugyan növekedett, de rajtuk kívül már csak Vietnámnál figyelhető ez meg 2010 óta. A magyar import tekintetében látható, hogy Szingapúr és a Fülöp-szigetek esetében csökkenés történt, ugyanakkor az Indonéziából, Malajziából, Thaiföldről és Vietnámból származó behozatal növekedett. Vietnám jó példája annak, hogy annak dacára, hogy az egész ASEAN vonatkozásában összességében csökkent a kereskedelmi aktivitás, létezik e régión belül olyan ország, amelynél fokozatos növekedés figyelhető meg.

Érdemes röviden kitérni arra is, hogy milyen okai lehetnek annak, hogy Magyarország exportteljesítménye viszonylag szerény ebben a térségben. Egy korábbi tanulmány (*Neszmélyi, 1999*) utal arra, hogy az 1990-es évek elején, a rendszerváltozással párhuzamosan a korábbi, állami tulajdonban és egyben monopolhelyzetben lévő nagy külkereskedelmi vállalatok eltűntek (vagy megszűntek vagy egyes részeik átalakultak és magántulajdonba kerültek). Az új gazdasági szereplők gazdaságföldrajzi rádiusza beszűkült, akkor – és nagyrészt ma is jellemzően – elsősorban az európai piacokra összpontosítanak.

Egy másik, az 1990-es évek elején készült

2. táblázat

A délkelet-ázsiai régióba irányuló magyar export

(M. e.: millió USD)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brunei	0,2	0,4	0,3	0,2	2,5	1,5
Indonézia	64,1	71,6	24,0	39,0	36,9	49,1
Kambodzsa	0,1	0,3	6,1	1,3	0,3	0,8
Laosz	4,9	0,0	0,0	0,1	0,4	0,3
Mianmar	0,2	0,0	27,3	1,1	4,0	4,5
Malajzia	96,2	235,5	158,1	137,7	117,0	116,5
Fülöp-szigetek	29,4	6,7	14,2	9,4	14,8	17,4
Szingapúr	587,1	835,3	402,0	284,6	209,9	195,7
Thaiföld	126,6	200,6	119,2	71,4	93,0	85,1
Vietnám	41,9	45,6	44,0	59,6	85,2	67,2
ASEAN-országokba összesen	950,7	1 396,0	795,4	604,2	564,0	538,0
Teljes magyar export	94 749,3	111 217,7	102 830,4	108 015,0	112 536,9	100 299,1
Az ASEAN részesedése a teljes magyar exportból, %	1,00	1,26	0,77	0,56	0,50	0,54

Forrás: saját szerkesztés az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) adatai alapján

3. táblázat

A délkelet-ázsiai régióból származó magyar import

(M. e.: ezer USD)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brunei	0,0	0,0	0,0	–	0,0	0,0
Indonézia	74,6	107,7	66,5	95,9	122,0	142,0
Kambodzsa	0,1	0,5	0,5	0,3	0,0	0,3
Laosz	0,0	0,0	–	0,0	0,0	0,0
Mianmar	0,0	0,0	–	0,4	0,0	0,0
Malajzia	161,0	240,4	326,5	208,9	253,1	321,0
Fülöp-szigetek	313,6	212,5	161,0	156,8	177,6	189,1
Szingapúr	952,6	854,2	583,5	622,6	514,4	331,4
Thaiföld	270,4	284,7	293,2	378,9	379,4	420,1
Vietnám	28,4	36,0	44,6	48,7	50,6	75,7
ASEAN-országokból összesen	1 800,7	1 736,0	1 475,8	1 512,4	1 497,1	1 479,6
Teljes magyar import	87 434,2	101 375,4	94 307,7	99 307,0	104 188,1	90 770,2
Az ASEAN részesedése a teljes magyar importból, %	2,06	1,71	1,56	1,52	1,44	1,63

Forrás: saját szerkesztés az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) adatai alapján

tanulmány szerint az ASEAN-régióba irányuló magyar export szerény teljesítménye a hagyományos magyar exportstruktúrával is magyarázható, mely szerint a magyar export nyersanyagigényes tömegtermékekből áll(t), amelynek ezért nagyon jelentős szállításiköltség-vonzata volt (*Kiss, 1993*). Ugyanakkor az azóta eltelt negyedszázadnyi időszak során sok minden megváltozott. Magyarország ma egy működőképes piacgazdaság, amely sikeresen túljutott a 2008–2009. évi nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság hatásain, és a vizsgált időszak során makrogazdasági mutatói javuló tendenciát mutatnak. A viszonylag nagy földrajzi távolság és az eltérő üzleti kultúra mellett a tőkehiány az, ami akadályozza a magyar cégek, elsősorban a kis- és közepes méretű vállalkozások fokozottabb megjelenését Délkelet-Ázsiában, akár exportőrként, akár működőtőke-befektetőként.

A MAGYAR AGRÁR-KÜLKERESKEDELEM SAJÁTOSSÁGAI A DÉLKELET-ÁZSIAI RÉGIÓBAN

Az ASEAN-országok területének nagy része a trópusi égövben helyezkedik el, így ez a régió Magyarország számára importforrásként szolgál olyan termények és termékek tekintetében, amelyeket nem lehet hazai körülmények között megtermelni. A legfontosabb importtermékek a következők: fűszerek, kakaó, kávé és bizonyos déligyümölcsök. A magyar élelmiszer-gazdasági export az összehasonlításban nagyon szerény. A nagy volumenű termények (pl. gabonafélék) igen magas szállítási költséggel párosulnának a nagy távolságok miatt. Ráadásul Magyarország nem versenyezhet az USA vagy több más EU-tagország termékeivel, amelyeket e régióba szállítanak szubvencionált árakon, illetve segélyszállítmányként.

Mindezek ellenére több alkalommal volt már példa magyar búza exportjára a régió egyes országaiba (pl. Indonéziába), azonban az ilyen ügyletek többnyire nemzetközi közvetítőkön keresztül bonyolódnak, így a nyereség nagy része minden bizonnyal nem a magyar termelőhöz vagy exportőrhöz került. Ez az út tehát nem jelenthet hosszabb távon, különösen nagyobb volumenek esetében megoldást. Ehelyett sokkal inkább a magasabb hozzáadott értékű termékek és a kapcsolódó szolgáltatások terén lehet inkább keresnivalójuk a régió iránt érdeklődő magyar szállítóknak. De még ezen a téren sem garantált a siker, a potenciális exportőrök nem biztos, hogy kellően ismerik a helyi ellátási láncot, a piaci szabályozást, az igényeket, szokásokat és ízlést, továbbá a helyi piacra való belépés esetleges további költségtényezőit és buktatóit.

Amint *Erdei-Késmárki-Gally és Fenyvesi (2012)* tanulmányában utal rá, ahogy a világ élelmiszer-fogyasztásában folyamatos növekedési tendencia figyelhető meg, hasonlóképpen növekszik a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek iránti kereslet (ez a hatás kiugróan magas egyes fejlődő országokban) és mindezzel párhuzamosan növekszik a kereslet az ipari nyersanyagok, köztük a nem élelmiszer-termelési célú mezőgazdasági termények iránt.

Zsarnóczai és szerzőtársai (2011) szerint a legtöbb fejlődő országban a modernizáció alapvető feltétele az élelmiszerlánc fejlesztése és a vidéki életfeltételek javítása. A mezőgazdasági termelési rendszerek szervezésében és működtetésében szerzett magyar tapasztalatok alapján célszerű lehetőség adódna agrofranchise-rendszerek kialakítására is.

Pozitív fejlemény, hogy az utóbbi néhány év során Magyarország újra megnyitott több, korábban bezárt diplomáciai és kereskedelmi képviseletet (pl.: Kuala Lumpur, Ho Si Minh-város, illetve Manila), így a közvetlen helyszíni jelenlét erősödése várhatóan pozitív hatással lesz az érintett országok és Magyarország kereskedelmi és befektetői kapcsolataira.

Az ASEAN-országokba irányuló ma-

4. táblázat

A délkelet-ázsiai régióba irányuló magyar agrárexport

(M. e.: ezer USD)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brunei	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Indonézia	269,6	636,7	411,4	552,0	2 157,4	3 269,1
Kambodzsa	38,7	0,0	0,0	67,5	0,0	57,6
Laosz	0,0	0,0	0,0	18,1	0,0	0,0
Mianmar	0,0	8,3	0,0	0,0	2 034,6	3 684,0
Malajzia	9,5	172,1	494,1	401,5	1 244,7	2 545,6
Fülöp szigetek	44,8	48,2	46,4	94,6	171,6	45,0
Szingapúr	755,5	1 498,7	2 813,2	3 813,4	7 414,6	4 712,3
Thaiföld	382,2	458,4	726,6	669,0	1 116,5	1 744,4
Vietnám	7 628,1	6 877,3	1 951,3	4 023,6	20 704,2	16 052,9
ASEAN-országokba összesen	9 128,5	9 699,8	6 443,0	9 639,6	34 843,4	32 111,0
Teljes magyar agrárexport	7 758 703,9	10 004 239, 7	10 373 175,1	10 637 477,0	10 274 086,1	8 774 143,2
Az ASEAN részesedése a teljes magyar agrárexportból, %	0,12	0,10	0,06	0,09	0,34	0,37

Forrás: saját szerkesztés az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) adatai alapján

5. táblázat

A délkelet-ázsiai régióból származó magyar agrárimport

(M. e.: ezer USD)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Brunei	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Indonézia	2 986,1	5 494,3	4 629,2	3 645,5	4 986,8	4 638,0
Kambodzsa	0,1	136,9	478,7	269,1	0,0	178,1
Laosz	0,0	0,0	0,0	12,0	0,0	24,4
Mianmar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	35,5
Malajzia	9 689,8	18 162,0	17 411,8	16 262,5	17 080,1	16 002,5
Fülöp-szigetek	424,7	200,3	666,0	711,7	751,1	1 575,2
Szingapúr	278,5	572,1	436,1	351,7	482,0	238,0
Thaiföld	4 956,5	4 666,6	4 019,2	4 418,0	3 744,4	2 727,0
Vietnám	4 677,6	5 514,6	4 024,1	3 456,1	4 916,2	4 378,7
ASEAN-országokból összesen	23 013,1	34 746,8	31 665,2	29 126,7	31 960,5	29 797,4
Teljes magyar agrárimport	4 923 470,6	6 188 377,8	5 730 419,4	5 932 331,6	6 206 151,6	5 386 171,2
Az ASEAN részesedése a teljes magyar agrárimportból, %	0,47	0,56	0,55	0,49	0,51	0,55

Forrás: saját szerkesztés az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) adatai alapján

gyar agrárexport adatait (*4. és 5. táblázat*) vizsgálva szintén szembetűnő, hogy a teljes magyar agrárexporton belül nagyon szerény a régió részesedése. Itt ugyanakkor a tendencia erősödni látszik, hiszen a 2010. évi agrárexport értéke több mint megháromszorozódott (mintegy 9,1 millió USD-ról 32,1 millió USD-ra), miközben a teljes magyar agrárexport értéke is növekedett, bár kisebb mértékben (7,8 milliárd USD-ról 8,8 milliárd USD-ra). Az adatokból jól látható, hogy a magyar agrárexport ASEAN-on belüli fő piaca Vietnám.

A Magyarországra irányuló teljes mezőgazdasági behozatal 2010 és 2015 között mintegy 4,9 milliárd USD-ról 5,4 milliárd USD-ra emelkedett, miközben az ASEAN-régióból származó agrárimport szintén nőtt 23 millió USD-ról 30 millió USD-ra. Megjegyzendő viszont, hogy úgy az agrárexport, mint az -import adatainál a 2011-től 2014-ig tartó négy év során az értékek magasabbak voltak, mint a 2010., illetve 2015. évben. A Magyarországra irányuló mezőgazdasági import nagyobb régióbeli forrásai voltak: Malajzia, Indonézia, Thaiföld és Vietnám.

A közvetlen vagy közvetítőkön keresztül bonyolított kereskedelmi ügyletek mellett számos olyan előnyös együttműködési lehetőség létezik – a mezőgazdasági, illetve az élelmiszeripari területen is –, amelyek túlmutatnak az egyszerű áruadásvételi tranzakciókon, például a vegyesvállalati formában való együttműködés, illetve a közös kutatási és fejlesztési projektek folytatása. Thaiföldön kormányzati program támogatja az ország északi részén lévő ópiumültetvények felszámolását és a termőterület más, mérsékelt égövi növényekkel való hasznosítását.

A Fülöp-szigeteken szintén központi projekt indult a kukorica minőségi paramétereinek javítására. Mindkét programban elvben lehetséges lenne a magyar szaktudás hasznosítása. Vietnám esetében a „szocialista testvériség" fals elvére alapozott hagyományos kapcsolatot az utóbbi években sikerült üzleti alapokra helyezni és egyúttal számottevően fejleszteni. A mezőgazdaság területén említést érdemel a magyar vetőmagok (pl.: hibrid kukorica, zöldségfélék) helyi adaptációja érdekében végzett közös fejlesztői és termelői tevékenység. Egy másik közelmúltban indult kezdeményezés alapján vegyesvállalati formában takarmány előállítását tervezik Vietnámban.

JAVASLAT A VIETNÁMI PIACRA LÉPÉSHEZ MAGYAR KNOW-HOW-EXPORT SEGÍTSÉGÉVEL

A nemzetközi verseny erősen éleződik a 95 milliós vietnámi piacon is, és a magyar vállalatoknak nincs könnyű dolguk a már ott jelen lévő és számottevő piaci részesedést is magukénak tudó japán, dél-koreai, amerikai, német vagy éppen kínai konkurensekkel szemben. Az 1960-as évektől kezdődően egészen a rendszerváltozásig jelentős számban végeztek vietnámi diákok magyar egyetemeken, köztük az agrár-felsőoktatásban is. Mára ezek az „öregdiákok" nagyrészt nyugdíjasok. Közülük sokan voltak fontos vállalati vagy kormányzati vezető pozíciókban, így katalizátorai lehettek volna a partneri kapcsolatok bővítésének az elmúlt negyedszázadban.

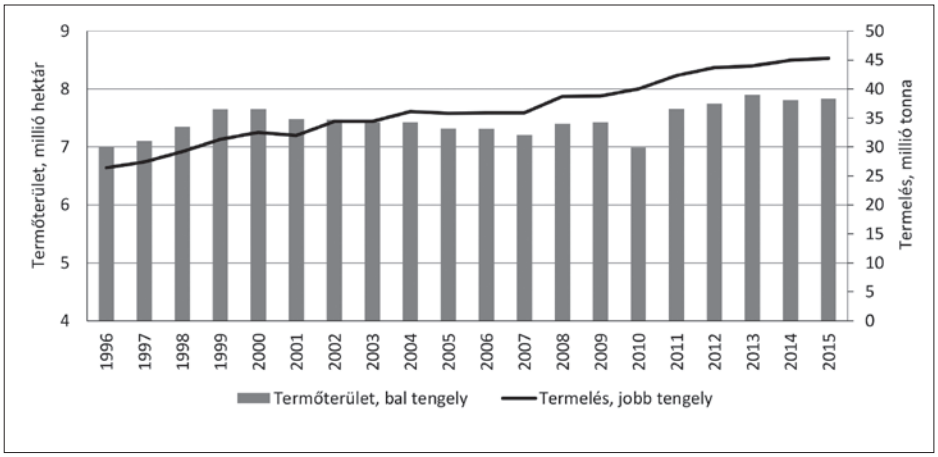
Ezt a lehetőséget Magyarország elmulasztotta kihasználni, így erre csak korlátozottan lehet támaszkodni. Az utóbbi öt évben szerzett személyes tapasztalatok alapján kijelenthetjük azonban, hogy ez a piac rengeteg lehetőséget jelent a magyar tudás exportjára. Az alábbiakban egy know-how-exportra teszünk rövid javaslatot, saját vizsgálatainkra alapozva.

A közraktározás és a közraktározott árukat fedezetként felhasználó lombardfinanszírozás hosszú múltra visszatekintő raktározási/hitelezési forma, elsősorban néhány nagy agrárszektorral rendelkező országban, mint például Belgium, Hollandia, az Egyesült Államok vagy Magyarország.

Magyarország 150 éves múlttal rendelkezik ezen a területen, a rendszerváltás és

1. ábra

A rizs termőterülete és a termelés volumene Vietnámban, 1996–2015

Forrás: vietnámi Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium (MARD)

az EU-csatlakozás közötti időszakban folytatott közraktározás valódi sikertörténet volt az agrártermékek finanszírozásában.

Tekintve, hogy a 6% feletti évi GDP-növekedést felmutató Vietnám gazdaságában az agrár- és élelmiszerszektor mérete messze az említett országok szintje felett van, logikus felvetés ennek az üzletágnak a megteremtése. Ebben az igen nagy termelési bázissal rendelkező (rizs- és kávétermelésük, illetve -exportjuk a világ élvonalába tartozik és egyre növekszik, *1. ábra*) országban ez a tevékenység teljesen új, rövid megtérülésű, de hosszú távú befektetés, egyben sikeres magyar know-how-export lehet.

A közraktározás komplexitásából következően egy sikeres megvalósítás a kapcsolódó területeken tevékenykedő vállalkozásoknak is segíthet a délkelet-ázsiai megjelenésben.

A rendelkezésünkre álló aktuális információk alapján a potenciális közraktári piac csak a legfontosabb három agrártermék figyelembevételével a *6. táblázatban* ismertetett számokkal írható le.

A három fő mezőgazdasági termék tehát közel 27 milliárd USD értékű és évről évre növekszik. Az ország további 5-6 millió tonna étkezési búzát importál, ami 1,5 milliárd USD értékben szintén bevonandó a közraktározásba.

A magyar gabonapiac összesen 10-12 millió tonna, körülbelül 2,8 milliárd USD értékben, vagyis tizede a vietnáminak és 1,2 milliárd USD-ral kisebb, mint a vietnámi kávépiac. Az EU-csatlakozás előtti

6. táblázat

A három legfontosabb agrártermék mennyiségben és értékben

Termék	Termelés/év, 1000 tonna	Ár, USD/tonna	Érték, millió USD
Kávé	1 700	~2 300	4 000
Rizs	46 000	~460	21 000
Kukorica	6 000	~260	1 600
Összesen	*53 700*	–	*~26 600*

Forrás: saját szerkesztés ICE; NASDAQ; IG UK; CME Group és FAO adatai alapján

években a forráshiányos agrárpiacunkra mintegy 200 milliárd forint likviditás került be közraktári lombardhitelekkel, ami jelentős segítség volt az akkoriban hagyományos banki eszközökkel nehezen finanszírozható termelői szféra számára.

A magyar és európai tapasztalatokból kiindulva az összes termés tárolásának és finanszírozásának 65%-a megoldott a termelők, a kereskedők, illetve a feldolgozók részéről, körülbelül 35%-a közraktározandó és finanszírozandó, ami az Egyesült Államokban több mint 50%.

Vietnámról nincs pontos statisztika, de valószínű, hogy az arány ennél sokkal rosszabb, vagyis a közraktározandó arány magasabb, ami 15 és 20 milliárd USD közötti nagyságrendet képvisel.

A vietnámi agrárium ma az 1990–2000-es évek Magyarországához hasonlóan forráshiányos, így komoly veszteség éri a termelői szférát részben a megfelelő tárolókapacitás részleges hiánya miatt – ez millió tonnás nagyságrendű áruveszteség a rizs esetében –, de még inkább az alacsony dömpingárakból kifolyólag, ami mind a kávét, mind a rizst érinti. A vietnámi exportátlagárak információink szerint 30%-kal is alacsonyabbak a thaiföldieknél.

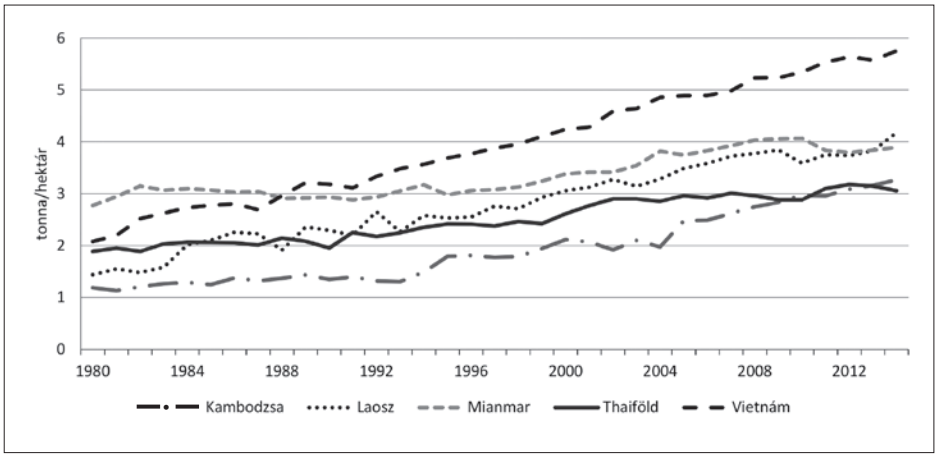
A vietnámi rizstermelés színvonala a legmagasabb az ASEAN-térségben, amit a 2. ábra jól szemléltet.

Megítélésünk szerint a magyar közreműködéssel, know-how-exporttal megvalósuló közraktári/lombardhitelezési szakma a magas színvonalon és mennyiségben megtermelt mezőgazdasági termékek felértékelése következtében egyrészt nagy sikert hozna a vietnámi agrárium számára, másrészt utat nyithatna számos magyar vállalkozás előtt egy közel 100 milliós piac elérésére. Egy közraktári cég létrehozása nemcsak üzletpolitikai szempontból fontos, de befektetési szempontból is releváns. A magyar szakmai tapasztalatokból kiindulva és azt a vietnámi piaci helyzetre illesztve az alábbi rövid befektetési javaslatot tesszük.

Magyar közös tulajdonnal érdemes egy közraktári céget alapítani, elsősorban helyi bank, esetleg logisztikai társaság mint szakmai befektető bevonásával, 8 millió USD alaptőkével, főleg helyi, részben magyar banki finanszírozásra alapozva. A cég működtetéséhez a tőkének csak töredéke vonandó be, az is csak a csonka és az első teljes üzleti évben. Ez a nagyságrend szükséges ugyanakkor a finanszírozó bankok bizalmának elnyeréséhez.

2. ábra

A rizstermelés hozamai a délkelet-ázsiai országokban, 1980–2014

Forrás: saját szerkesztés FAO-adatok alapján

A tevékenységet a kávé közraktározásával érdemes kezdeni, bérelt raktárakban. A kávé raktárlogisztikai kezelése jóval egyszerűbb, mint a gabonáké, csak megfelelő szellőztetéssel felszerelt könnyűszerkezetes épületeket igényel vasbeton csarnokok és silók helyett.

Egy lombardhitelezési konstrukcióval azonnal látványos eredményt lehet produkálni a piacon. Ezután következhet a rizs és minden más helyben termelt vagy importált termék.

Az árkockázat-menedzsment érdekében 80-85%-os megfinanszírozási arányt figyelembe véve országos szinten *7 milliárd USD; kávénál 1 milliárd USD* pluszforrásbevonás generálható rövid távon az agrárpiacon. Ennek körülbelül 2%-a (a közraktározott áruérték 1,5%-a) közraktári díjként realizálódik a társaságnál.

Egy újonnan létrehozott társaság forgalmi és árbevételadatait mutatja a *7. táblázat*.

A társaság az első 5 évben, a tervezett 200 000 tonna közraktározott árunagyságrend eléréséig az alábbi menedzsmenttel és stábbal, a *8. táblázatban* szereplő bér-, valamint a *9. táblázatban* szereplő üzemeltetési költségszinten működtethető.

Előzetes kalkuláció alapján a 200 000 tonna árut közraktározni képes cég körülbelül *1 millió USD/év* költségszinten működtethető. A befektetés megtérülését a *10. táblázatban* szereplő adatok alapján könnyen megállapíthatjuk.

A befektetés az 5. üzleti évben megtérül közraktári díjalapon kalkulálva. A finanszírozó bank által realizálható 2-3%-os kamatrés és a közraktár által nyújtott fedezeti biztonság vonzó lehetőség a kockázatos vietnámi agrárpiac finanszírozói számára.

7. táblázat

A tervezett forgalom az első 5 üzleti évben (csak kávé, pesszimista verzió)

Év	2018	2019	2020	2021	2022
Mennyiség, tonna	32 000	70 000	120 000	160 000	200 000
Érték, ezer USD	73 600	161 000	276 000	368 000	460 000
Közraktározási díjbevétel, ezer USD	1 104	2 415	4 140	5 520	6 900

Forrás: saját számítás

8. táblázat

Bérköltség

(M. e.: USD/hó)

Munkakör/beosztás	Bruttó bér
Vezérigazgató	10 000
Kereskedelmi igazgató	8 500
Gazdasági/Finanszírozási igazgató	7 500
Központi asszisztens	2 400
2 területi üzletkötő	4 400
2 belső üzletkötő	4 000
Központi adminisztrátor	1 800
Bérköltség összesen	*38 600*
Közteher (bérköltség 50%-a)	*19 300*
Személyi jellegű költségek	*57 900*
Személyi jellegű költségek/év	*694 800*

Forrás: saját számítás

9. táblázat

Tárgyi eszköz- és infrastrukturális szükségletek, üzemeltetési költségek

(M. e.: USD/hó)

Megnevezés	Költség
Irodabérlet	27 000
6 db autó lízingdíja	55 000
Üzemanyag, javítás	90 000
Telefon-, internetszolgáltatás	9 000
Könyvelés	18 000
IT és irodaberendezések (3 év elhat.)	7 000
Marketing	10 000
Rendszeres évi fenntartási költség	*216 000*
Éves működési költség összesen	*910 800*

Forrás: saját számítás

10. táblázat

Eredményszámítás

(M. e.: ezer USD)

Év	2018	2019	2020	2021	2022
Közraktározási díjbevétel	1 104	2 415	4 140	5 520	6 900
Működési költség	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Adóalap	104	1 415	3 140	4 520	5 900
Társasági adó (20%)	21	283	628	904	1 180
Nettó eredmény	83	1 132	2 512	3 616	4 720

Forrás: saját számítás

Egy ilyen új és igen jelentős fejlesztés megvalósítása maga után vonzza a raktárépítések, a logisztikai fejlesztések, az árukezelési, szellőztetési, fertőtlenítési és egyéb területek fejlesztésébe való bekapcsolódás lehetőségét magyar cégek számára. A készletek finanszírozását alapvetően a helyi bankokra kell alapozni, de a lehetőség megnyílik a magyar banki, biztosítási és egyéb pénzügyi szolgáltatásokkal foglalkozó cégek ottani szerepvállalására is.

Végül, de nem utolsósorban nem elhanyagolható szempont, hogy egy ilyen jelentős magyar jelenlét alapot adhat más ASEAN-országokba történő hasonló megjelenésre is.

EREDMÉNYEK, KÖVETKEZTETÉSEK

Az ASEAN-régió részesedése a teljes magyar külkereskedelmi forgalmon belül ma igen kicsi. A tíz délkelet-ázsiai ország alkotta tömörülés ugyanakkor gyorsan fejlődik, világgazdasági súlya növekszik. Az ASEAN-régióban zajló dinamikus gazdasági és társadalmi fejlődés – és ezzel párhuzamosan a növekvő fizetőképes kereslet – ösztönzően hathat a magyar vállalkozásokra is. Pusztán a külkereskedelmi forgalmi számadatok alapján Magyarország számára az ASEAN napjainkban inkább importforrást, mint exportpiacot jelent. Voltaképpen nem tekinthető bajnak önmagában, ha az import

összege meghaladja az exportét ebben a relációban, ez csupán annyit jelent, hogy más országok beszállítói helyett érdemesebb ezekből az országokból vásárolni, ugyanakkor a magyar export piacainak diverzifikálása érdekében mindenképpen kívánatos lenne a magyar termékek, szolgáltatások és technológiák kivitelét növelni. Mindez nagyjában-egészében vonatkozik az agrárkülkereskedelem szűkebb területére is: Magyarország számos olyan terméket szerez be az ASEAN-országokból, amelyek éghajlati vagy más okok miatt nem állíthatók elő belföldön vagy akár Európában (fűszerek, déligyümölcsök stb.). A régió nyilvánvalóan nem lehet hosszú távon sem a magyar agrárexport fő célpiaca, ugyanakkor a jelenlegi forgalom növelésére, a kapcsolatok ezen a területen való bővítésére még bőven adódna mozgástér. Erre lehet egy jó példa a tanulmány utolsó fejezetében felvázolt lehetőség.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) *Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2016 - Enhancing Regional Ties.* OECD, 2016, 34 p. http://www.oecd.org/dev/asia-pacific/SAEO2016_Overview%20with%20cover%20light.pdf – (2) Erdei-Késmárki-Gally Sz. – Fenyvesi L. (2012): Tendencies and challenges in global agriculture. *Problems of World Agriculture* (Scientific Journal Warsaw University of Life Sciences – SGGW), 12 (XXVII) No 3: 47–53. pp. – (3) *Fact Sheet on ASEAN Economic Community.* ASEAN Secretariat, Jakarta. December 2015, 4 p. http://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/05/56.-December-2015-Fact-Sheet-on-ASEAN-Economic-Community-AEC-1.pdf – (4) http://ap.fftc.agnet.org – (5) http://www.nasdaq.com/ – (6) https://www.cmegroup.com – (7) https://www.ice.com/ – (8) Jacob, S. (2015): *Strategising as ASEAN integrates.* Kinbiz online, 22 February, 2015, http://www.kinibiz.com/story/issues/137498/strategising-as-asean-integrates.html – (9) *Jelentés a külkereskedelem teljesítményéről, 2015.* KSH, Budapest, 2016, 15. p., https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulker/kulker15.pdf – (10) Kiss J. (1993): Magyarország és a fejlődő országok gazdasági kapcsolatairól. *Külgazdaság,* (4) 47–59. pp. – (11) Kozár L. (2012): Rural Development, Based on Market Institutes. *International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability,* 7: 47. p. – (12) Neszmélyi Gy. (1996): A magyar külkereskedelem Délkelet-Ázsiában. *Gazdálkodás,* XL. (6): 55–60. pp. – (13) Neszmélyi Gy. (1999): Main Characteristics and Prospects for Foreign Trade Relations between Hungary and the ASEAN Countries. *Hungarian Agricultural Research,* 8, Mo. 3. 19–22. pp. – (14) www.eiu.com/ – (15) www.ig.com/uk – (16) www.mard.gov.vn/en – (17) Zsarnóczai J. S. – Lakner Z. – Mughram, Y. A. (2011): Hungarian Participation in Modernisation of the Third World. *Economics Of Sustainable Agriculture,* 1: 87–107. pp. Szent István Egyetem, Gödöllő

Summary

NEW RESEARCH DIRECTIONS IN ADAPTATION STUDIES: CLIMATE CHANGE IN THE WINE SECTOR IN HUNGARY

By: Király, Gábor

Keywords: research and development, climate, natural disasters, global warming.
JEL Classification: Q10, Q16, Q54.

This paper, based on field studies and literature review, suggests new research directions in adaptation studies. Field studies in two Hungarian wine regions had a major role in the creation of this paper as they directly and indirectly indicated farmers' impressions of climate change. Based on these experiences, a systematic review of wine sector-related climate change impacts was started, regarding both the international and Hungarian contexts. The results suggest that in addition to natural science-based research projects, there will be a growing need for research within adaptation studies with a strong focus on farmers' decisions. Such research has not been common in the international discourse; therefore, its possible application in Hungary would fill gaps in the knowledge about climate change adaptation.

THE MAIN CHARACTERISTICS OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BETWEEN HUNGARY AND THE ASEAN COUNTRIES WITH SPECIAL FOCUS ON TRADE IN AGRICULTURAL GOODS

By: Kozár, László – Neszmélyi, György Iván

Keywords: Southeast Asia, regional integration, eastern opening, agro-foreign trade.
JEL Classification: Q17, R11, N75.

In addition to a brief review of the economic integration process among the states of the ASEAN region, the authors of this study aimed to examine and analyse the main economic, social and political characteristics of the Hungary-ASEAN relations. The importance of this topic is underlined by the fact that the Hungarian government attaches great importance to the improvement of the economic relations with Asian economies. This intention was expressed by a new foreign economic strategy 'Eastern opening', announced by the government in 2012, even though the foreign trade statistical figures did not justify its success until now.

The authors consider that an increasing opening towards the East serves the economic interests of Hungary, and that this is a right and desirable direction to proceed, and believe that behind the modest results there might be insufficient knowledge of the market mechanisms, the actors of the local supply chains and the potential partners. To make the Hungarian economic endeavours in this direction more successful, a more thorough examination of the local characteristics – including the actual demand arising in the targeted markets – is necessary. This opinion is relevant to not only the Asian 'Giants' such as China, India and Japan, but also to smaller states, like the ASEAN members, which – together - in terms of population and economic performance – reach the dimensions of an economic great power as well.

Furthermore, the integration of the ten Southeast Asian countries is developing rapidly, which is coupled with their increasing weight in the world trade. The dynamic economic and social development in the ASEAN region – and in parallel with this the growing demands and purchasing power – may encourage the Hungarian ventures in theory. In practice, however, there are still very few Hungarian entrepreneurs who are ready and able to enter the markets of the countries in the region and operate successfully there in the long term.

It is a well-known fact that the since the time of the change of regime, Hungarian foreign trade has become strongly concentrated towards the European Union (EU) Member States. The ASEAN countries – because of the geographic distance and by other reasons – cannot be an alternative to the EU market; however, to a certain extent they can relieve this one-sided concentration and may provide additional opportunities for the export of Hungarian goods, and rather for the export of Hungarian services and know-how.

The share of the ASEAN region within the entire Hungarian foreign trade turnover is small nowadays, furthermore – as per the statistical figures – this region is rather an import resource for Hungary than an export market. This fact – just itself –should not be considered as a problem. When the amount of imports exceeds exports, that means that it is more worthwhile to do business with suppliers from those countries than with others.

All this is relevant to the field of agricultural trade as well: Hungary imports a range of commodities which cannot be produced by domestic farmers or in Europe (spices, tropical fruits etc.). It is evident that the ASEAN region cannot be the major market for Hungarian agricultural exports, not even in the long term. However, there are still many opportunities to increase the turnover of goods and services and enhance the co-operation in this geographic region. In the last section, the authors outline an example in the case of Vietnam – co-operation of joint public warehousing of agricultural commodities – which may be a good example for the promising potential opportunities.

In contrast with the majority of the ASEAN countries, the Hungary-Vietnamese political and economic relations started much before the regime change in Hungary. However, the potential advantages arose from this fact – the network of connections and the sympathy of Vietnamese professionals who graduated in Hungary, the reputation and popularity of Hungarian agricultural products and technologies, the achievements of R&D in the field of agriculture – could not be utilized from Hungarian side. Vietnam, however, still preserved its socialist political establishment, but in terms of its economic development strategy and economic policy has gradually been standing on the basis of market orientation. Vietnam, with its population of ninety million, shows a rapid and successful development and it means there are good opportunities even for Hungarian entrepreneurs. It would be a mistake to leave these potentials unused.